

Інокентій Гізель

Opus totius philosophiae (Твір про всю філософію),
логіка, трактат «De distinctionibus (Про розрізнення), розділи 3-7.

<p>⁽¹⁾Caput 3. In quo de distinctione scotistica quaeritur</p>	<p>⁽¹⁾Розділ 3. В якому досліджується скотистичне розрізнення</p>
<p>⁽²⁾Censent scotistae distinctionem eam, ⁽³⁾quae absque ope intellectus subsistit ⁽⁴⁾et quam nos realem vocamus, ⁽⁵⁾distinctionem ex natura rei appellandam esse. ⁽⁶⁾Idque forte ideo, ⁽⁷⁾quia naturae rerum habent quandam nonrepugnatiam, ut inter se distinguantur. ⁽⁸⁾Hanc rursus dividunt in distinctionem realem et distinctionem formalem. ⁽⁹⁾Illa nam, quae ex natura rei absque intellectus fictione² distinguuntur, inquit scotistae, ⁽¹⁰⁾in duplici sunt differentia. ⁽¹¹⁾Quaedam, quae de potentia Dei absoluta possunt saltem non mutuo separari, ⁽¹²⁾sicut materia et forma, ⁽¹³⁾quae ex natura rei nullo intellectus beneficio distiguuntur et mutuo possunt separari, ⁽¹⁴⁾potest nam materia existere sine forma et forma sine materia³. ⁽¹⁵⁾Et sicuti forma et illius unio, ⁽¹⁶⁾in quibus forma potest separari ab unione, ⁽¹⁷⁾et si haec sine forma non possit existere ⁽¹⁸⁾et ita non mutuo separari possunt. ⁽¹⁹⁾Haec extrema separabilia // [100v] sive mutuo, sive non mutuo realiter distiguuntur, iuxta scotistarum opinionem, in quo conveniunt cum thomistis. ⁽²⁰⁾Alia sunt extrema, inquit scotistae, ⁽²¹⁾distincta ex natura rei, ⁽²²⁾quorum neutrum enim Divinitus ab altero potest separari, ⁽²³⁾licet a parte rei habeant entitates et quidditates distinctas, ⁽²⁴⁾ita ut sint plures entitates et quidditates seu formalitates, ⁽²⁵⁾non vero plura entia, ⁽²⁶⁾quia illorum distinctio versatur inter entitates et conceptibilitates, ⁽²⁷⁾non vero inter entia. ⁽²⁸⁾Et haec distinctio vocatur ex natura rei formalis ⁽²⁹⁾et ita consistere potest cum identitate reali.</p>	<p>⁽²⁾Скотисти вважають, що таке розрізнення, ⁽³⁾яке існує без допомоги інтелекту ⁽⁴⁾і яке ми звемо реальним, ⁽⁵⁾слід називати розрізненням з природи речі. ⁽⁶⁾І це ймовірно тому, ⁽⁷⁾що природи речей, аби розрізнялися між собою, містять певну несуперечливість. ⁽⁸⁾А таке [розрізнення] у свою чергу поділяється на розрізнення реальне і формальне. ⁽⁹⁾Адже згідно зі скотистами, те, що з природи речі розрізняється безвідносно до витвору інтелекту, ⁽¹⁰⁾є подвійно розрізненим. ⁽¹¹⁾[А саме] ті [сущі], що принаймні завдяки абсолютній Божій могутності можуть бути принаймні незв'язно відокремлені: ⁽¹²⁾як матерія і форма, ⁽¹³⁾які з природи речі розрізняються без ніякої допомоги розуму і можуть бути взаємно відділені, ⁽¹⁴⁾адже матерія може існувати без форми і форма без матерії¹, ⁽¹⁵⁾і як форма і поєднання з неї, ⁽¹⁶⁾де форма може бути відокремлена від поєднання, ⁽¹⁷⁾навіть якщо це [поєднання] без форми не може існувати, ⁽¹⁸⁾то вони можуть відокремлюватися незв'язно. ⁽¹⁹⁾Ці два відокремлювані члени, // [100 зв.] згідно з думкою скотистів, суголосно з томістами, або взаємно, або незв'язно реально розрізняються. ⁽²⁰⁾Є й інші крайні [члени], які, на думку скотистів, ⁽²¹⁾розрізнені з природи речей, ⁽²²⁾бо жодне з них навіть з Божою допомогою не можна відокремити одне від одного, ⁽²³⁾хоча з боку речі [вони] мають розрізновані сущості (entitates) і щойності (quidditates), ⁽²⁴⁾так що існує багато сущостей і щойностей або формальностей, ⁽²⁵⁾але не багато сущих, ⁽²⁶⁾адже розрізнення між ними стосується сущостей і концептуальностей, ⁽²⁷⁾але не сущих. ⁽²⁸⁾І це розрізнення називають формальним з природи речі, ⁽²⁹⁾і, таким чином, воно може співіснувати з реальною ідентичністю.</p>
<p>⁽³⁰⁾Ex his inferunt aliam esse distinctionem formalem, ⁽³¹⁾aliam distinctionem formarum. ⁽³²⁾Distinctio formarum est, ⁽³³⁾quae v.g. intercedit inter albedinem et nigredinem, ⁽³⁴⁾quae non est distinctio ex naturae rei formalis, ⁽³⁵⁾sed distinctio ex</p>	<p>⁽³⁰⁾З цього вони виводять, що одне – це формальне розрізнення, ⁽³¹⁾а інше – розрізнення форм. ⁽³²⁾Розрізнення форм, ⁽³³⁾наприклад, встановлюється між білістю і чорнотою. ⁽³⁴⁾І воно є не формальним, ⁽³⁵⁾а реальним розрізненням з природи речі, ⁽³⁶⁾що існує не</p>

² fictione] *виправлено, було* functione

³ Realis est illa distinctio inter illa *na poli*

<p>natura rei realis, ⁽³⁶⁾ quae non solum est inter entitates, ⁽³⁷⁾ sed inter entia⁴. ⁽³⁸⁾ Distinguuntur nam albedo a nigredine, tanquam ens ab ente.</p>	<p>тільки між суцностями, ⁽³⁷⁾ але й між суццимиⁱⁱ. ⁽³⁸⁾ Адаже білість від чорноти розрізняють як суцце від суцшого.</p>
<p>⁽³⁹⁾ Distinctionem vero ex natura rei formalem⁵ ex quinque capitibus indagantur scotistae, ⁽⁴⁰⁾ videlicet ex exclusione, ⁽⁴¹⁾ ex definitione, ⁽⁴²⁾ ex descriptione, ⁽⁴³⁾ ex demonstratione ⁽⁴⁴⁾ et reduplicatione. ⁽⁴⁵⁾ Quoties nam aliqua ita se habent, ⁽⁴⁶⁾ ut unum aliud excludat a sua ratione formali, ⁽⁴⁷⁾ vel diversa definitione essentiali aut descriptiva explicetur, ⁽⁴⁸⁾ qui explicatur aliud, ⁽⁴⁹⁾ aut de ipso demonstratur aliud, ⁽⁵⁰⁾ quod non demonstratur de alio, ⁽⁵¹⁾ vel denique in quantum tale dicatur aliquid de illo, ⁽⁵²⁾ quod non dicatur in quantum tale de alio, ⁽⁵³⁾ tum unum ab alio ex natura rei formali distinguuntur.</p>	<p>⁽³⁹⁾ Формальне ж розрізнення з природи речі скотисти відстежуютьⁱⁱⁱ по п'ятьох пунктах (caput), ⁽⁴⁰⁾ тобто на основі виключення (ex exclusione), ⁽⁴¹⁾ визначення (ex definitione), ⁽⁴²⁾ опису (ex descriptione), ⁽⁴³⁾ доведення (ex demonstratione) ⁽⁴⁴⁾ і подвоєння (ex reduplicatione). ⁽⁴⁵⁾ В кожному випадку, коли деякі так відносяться одне до одного (se habent), ⁽⁴⁶⁾ що одне виключає інше зі своєї формальної підстави, ⁽⁴⁷⁾ або обгрунтовується інакшим суттєвим чи описовим визначенням, ⁽⁴⁸⁾ ніж обгрунтовується інше, ⁽⁴⁹⁾ або щодо нього щось доводиться, ⁽⁵⁰⁾ що не доводиться щодо іншого, ⁽⁵¹⁾ або, нарешті, щось як таке (in quantum tale) говориться про одне, ⁽⁵²⁾ що не говориться як таке про інше, – ⁽⁵³⁾ тоді одне від іншого розрізняється формально з природи речі.</p>
<p>⁽⁵⁴⁾ Ex his apparet, ⁽⁵⁵⁾ quod thomistae et scotistae conveniunt in hoc, // [101] ⁽⁵⁶⁾ quod dividunt distinctionem in distinctionem rationis ⁽⁵⁷⁾ et in distinctionem, ⁽⁵⁸⁾ quae est independenter ab omni operatione intellectus ⁽⁵⁹⁾ et requiritur in rebus. ⁽⁶⁰⁾ Differunt autem in eo, ⁽⁶¹⁾ quod membrum condistinctum a distinctione rationis thomistae vocant distinctionem realem ⁽⁶²⁾ et scotistae illum ex natura rei dici volunt, ⁽⁶³⁾ in quo tantum est dissentio de modo loquendi.</p>	<p>⁽⁵⁴⁾ З цього ясно, ⁽⁵⁵⁾ що томісти і скотисти однастайні в тому, // [101] ⁽⁵⁶⁾ що поділяють розрізнення на розрізнення розуму ⁽⁵⁷⁾ і на розрізнення, ⁽⁵⁸⁾ яке не залежне від будь-якої діяльності інтелекту ⁽⁵⁹⁾ і виявляється в речах. ⁽⁶⁰⁾ Відмінність між ними полягає в тому, ⁽⁶¹⁾ що співрозрізнявану з розумовим розрізненням частину томісти називають реальним розрізненням, ⁽⁶²⁾ а скотисти його воліють називати [розрізненням] з природи речі. ⁽⁶³⁾ Розбіжність полягає лише у способі висловлювання.</p>
<p>⁽⁶⁴⁾ Asserunt ultra scotistae distinctionem ex natura rei condistinctam a ratione rationis⁶, ⁽⁶⁵⁾ contrahi per duplicem allatam⁷ inferiorem, ⁽⁶⁶⁾ videlicet per distinctionem ex natura rei realem, ⁽⁶⁷⁾ et hanc distinctionem habere, affirmant, omnia entia, ⁽⁶⁸⁾ quae thomistae distinguunt distinctione, ⁽⁶⁹⁾ opposita distinctioni rationis, quae absolute realis vocatur, ⁽⁷⁰⁾ et per distinctionem ex natura rei formalem, ⁽⁷¹⁾ qua scotistae affirmant distingui omnes entitates, ⁽⁷²⁾ quas thomistae tantum distinguunt distinctione rationis ratiocinatae, ⁽⁷³⁾ habente tale fundamentum a parte rei, ⁽⁷⁴⁾ quod est aptum pluribus conceptibus.</p>	<p>⁽⁶⁴⁾ Далі скотисти стверджують, що розрізнення з природи речі, співрозрізняване з началом розумового, ⁽⁶⁵⁾ зводиться до двох наведених нижче; ⁽⁶⁶⁾ а саме до реального розрізнення з природи речі, – ⁽⁶⁷⁾ і це розрізнення, на їхню думку, мають всі суцці, ⁽⁶⁸⁾ які томісти розрізняють через розрізнення, ⁽⁶⁹⁾ протилежне до розумового розрізнення, називаючи [його] абсолютно реальним, – ⁽⁷⁰⁾ і до формального розрізнення з природи речі, ⁽⁷¹⁾ яким, згідно зі скотистами, розрізняються всі суцності, ⁽⁷²⁾ які томісти розрізняють лише розрізненням мисленого розуму, ⁽⁷³⁾ яке має такі засади у природі речі, ⁽⁷⁴⁾ що здатні бути в багатьох концептах.</p>

⁴ Non inter duas entitates, sed inter duo entia completa *na poli*

⁵ Distinctio autem formalis consistit inter duas entitates in uno ente reperitas *na poli*

⁶ ratione rationis] *можливо, це – помилка, має бути distinctione rationis*

⁷ allatam] *нечітко*

<p>⁽⁷⁵⁾Ex his inferes distinctionem mediam, ⁽⁷⁶⁾quam scotistae defendunt, ⁽⁷⁷⁾non esse distinctionem ex natura rei ut sic, ⁽⁷⁸⁾quia distinctio ex natura rei communis est, iuxta illorum acceptionem, speciali distinctioni, ⁽⁷⁹⁾quam ipsi propugnant et communi, ⁽⁸⁰⁾quam cum thomistis admittunt, ⁽⁸¹⁾sed distinctionem ex natura rei formalem independentem ab intellectu, ⁽⁸²⁾quae autem minor sit, quam realis et maior sit quam rationis, ⁽⁸³⁾ideo media appellatur.</p>	<p>⁽⁷⁵⁾З цього виводиш, що проміжне розрізнення, ⁽⁷⁶⁾яке захищають скотисти, ⁽⁷⁷⁾не є розрізненням з природи речі як таке, ⁽⁷⁸⁾тому що, на їхню думку, розрізнення з природи речі є спільним (communis) для спеціального розрізнення, ⁽⁷⁹⁾яке вони самі обстоюють, і для загального (communis), ⁽⁸⁰⁾яке разом з томістами приймають, ⁽⁸¹⁾а є незалежним від інтелекту формальним розрізненням з природи речі, ⁽⁸²⁾яке однак є меншим за реальне і більшим за розумове, ⁽⁸³⁾тому й називається проміжним.</p>
<p>⁽¹⁾Caput 4. // [101v] De distinctione virtuali</p>	<p>⁽¹⁾Розділ 4. // [101 зв.] Про віртуальне розрізнення</p>
<p>⁽²⁾Distinctio virtualis est unitas aequipollens multitudini, ⁽³⁾id est tunc inter duo reperitur distinctio virtualis, ⁽⁴⁾quando illa duo sunt unum quod actu a parte rei, ⁽⁵⁾sed quod aequipolleat multis, ⁽⁶⁾quae alibi realiter actu distinguuntur. ⁽⁷⁾V.g. homo, cum sit idem realiter, ⁽⁸⁾habens virtutem vegetativam, sensitivam et rationalem, ⁽⁹⁾quae sunt idem cum anima realiter, ⁽¹⁰⁾aequivalent multis animantibus realiter distinctis. ⁽¹¹⁾Dicimus ergo distincta virtualiter illa extrema, ⁽¹²⁾quae in re nullam habent distinctionem, ⁽¹³⁾sed realiter omnino sunt idem, ⁽¹⁴⁾praestant tamen idem, quod praestarent, ⁽¹⁵⁾si realiter essent distincta.</p>	<p>⁽²⁾Віртуальне розрізнення – це єдність, рівнозначна множинності, ⁽³⁾тобто віртуальне розрізнення між двома виявляється тоді, ⁽⁴⁾коли ці два є чимсь одним актуально з боку речі, ⁽⁵⁾але й воно є чимось рівнозначним багатьом, ⁽⁶⁾котрі в іншому випадку реально актуально розрізняються. ⁽⁷⁾Наприклад, людина, хоча є чимсь одним реально, ⁽⁸⁾маючи здатності (virtus) – вегетативну, чуттєву і розумну, ⁽⁹⁾які разом з душею є реально тотожними, – ⁽¹⁰⁾відповідає багатьом одушевленим істотам (animans) реально розрізненим. ⁽¹¹⁾Називаємо віртуально розрізненими ті крайні [члени], ⁽¹²⁾які в реальності не містять жодного розрізнення, ⁽¹³⁾проте загалом становлячи одне й теж, ⁽¹⁴⁾вони водночас виявляють те саме, що виявляли б, ⁽¹⁵⁾якби були реально різними.</p>
<p>⁽¹⁶⁾Ideoque et praedicata, ⁽¹⁷⁾quae ex se dicunt contradictionem, ⁽¹⁸⁾ratione huius virtualis distinctionis in eadem entitate potest reperiri absque ulla repugnantia, ⁽¹⁹⁾ita ut illa praedicata ex se contradictoria, ratione subiecti⁸ quasi exuant contradictionem, ⁽²⁰⁾et absque illa in eadem conflant identitatem⁹. ⁽²¹⁾Vocatur haec distinctio etiam fundamentalis seu radicalis, ⁽²²⁾quia praebet fundamentum intellectui, ut abstrahat unam formalitatem ab altera. ⁽²³⁾Non nunquam appellatur distinctio haec potentialis extrinseca, ⁽²⁴⁾sive quod idem est [distinctio]¹⁰ rationis praecisivae, ⁽²⁵⁾quia formalitates virtualiter distinctae habent potentiam, ut distinguantur extrinsece, ⁽²⁶⁾hoc est ut actibus intellectualibus realiter distinctis concipiantur.</p>	<p>⁽¹⁶⁾Тому і предикати, ⁽¹⁷⁾які самі по собі утворюють контрадикцію, ⁽¹⁸⁾з огляду на це віртуальне розрізнення можуть, не спричинюючи жодної суперечності, виявлятися в одній і тій самій сутності (entitas), ⁽¹⁹⁾так, що ці предикати, самі по собі контрадикторні, ніби знімають суперечність з огляду на суб'єкт, ⁽²⁰⁾і без неї зливаються в одну й ту ж ідентичність^{iv}. ⁽²¹⁾Це розрізнення називається також засадничим або радикальним, ⁽²²⁾тому що створює засади (fundamentum) для інтелекту, щоб [той] абстрагував одну формальність (formalitas) від іншої. ⁽²³⁾Деколи називають це розрізнення зовнішньо потенційним, ⁽²⁴⁾або, що є одне й те саме, [розрізненням] виокремлюючого розуму, ⁽²⁵⁾тому що віртуально розрізнені формальності мають здатність бути розрізненими зовнішньо, ⁽²⁶⁾тобто сприймаються реально розрізненими інтелектуальними актами.</p>

⁸ subiecti] *невиразно*

⁹ Praedicata distinctionis virtualis posita in uno subiecto exuant contradictionem *на полі*

¹⁰ distinctio] *від упорядника*

<p>(27)Ex dictis colligitur virtualemente distinctionem esse rebus intrinsicam, (28) quae realem imitatur quoad virtutem (29) et munus fundandi praedicata intrinseca contradictoria. (30) Praeter hanc autem assignatur ab aliis virtualis distinctio extrinseca, (31) quae sumitur penes ordinem // [102] ad varios effectus seu varia connotata ad quae refertur, (32) et tunc distinguendi ratio desumitur ab extrinseco. (33) Nam tunc eadem res per varios conceptus comparatur ad distinctos effectus, (34) pro quorum diversitate diverso quoque modo cognoscitur, (35) v.g. quando dicitur: <i>Homo est animal</i>, eadem dicitur concipi entitas ex parte obiecti (36) ac quando dicitur: <i>Homo est rationalis</i>, (37) cum hac tamen differentia, (38) quod quando dicitur: <i>Homo est animal</i> (39) comparatur entitas hominis in ordine ad sensationem, (40) quando enim dicitur: <i>Homo est rationalis</i>, (41) comparatur enim eadem entitas hominis in ordine ad discursum. (42) Unam hanc extrinsecam virtualemente distinctionem non esse sufficientem patebit inferius.</p>	<p>(27) Зі сказаного випливає, що віртуальне розрізнення є внутрішнім для речей (28) та імітує реальне через здатність (29) і функцію обґрунтування внутрішніх конотативних предикатів. (30) З іншого боку, крім цього, інші виділяють зовнішнє віртуальне розрізнення, (31) яке розглядається // [102] в плані відношення до різних наслідків або різних конотатів, з якими пов'язується, (32) і таким чином підстава для розрізнювання встановлюється через [щось] зовнішнє. (33) Справді, тоді одна й та сама річ через різноманітні концепти порівнюється, відповідно до різних наслідків, (34) [і] через їхню відмінність вона пізнається різним способом. (35) Наприклад, коли твердимо: «Людина є твариною», сприймаємо з боку об'єкта ту саму суцiсть (entitas), (36) що й коли кажемо: «Людина є розумною», (37) з такою лише різницею, (38) що коли кажемо: «Людина є твариною», (39) порівнюємо суцiсть людини відповідно до чуттєвості, (40) коли ж кажемо: «Людина є розумною», (41) порівнюємо ту саму суцiсть людини відповідно до дискурсу^v. (42) Та побачимо нижче, що одне це зовнішнє віртуальне розрізнення не є достатнім.</p>
<p>(1) Caput 5. In quo distinctio scotistica probatur</p>	<p>(1) Розділ 5. У якому доводиться скотистичне розрізнення</p>
<p>(2) Dari actu a parte rei inter aliqua distinctionem formalem, (3) quae neque sit realis propria, (4) neque enim rationis.</p>	<p>(2) З боку речі між деякими актуально існують формальне розрізнення, (3) яке не є ні справжнім реальним, (4) ані розумовим.</p>
<p>(5) Probant scotistae primo, [ant]Ⓜ(6) quia animalitas et rationalitas in homine distinguuntur ante omnem operationem intellectus; Ⓜ(7) sed non distinguuntur realiter, ut omnes fatentur; [cons]Ⓢ(8) ergo distinctione formali. (9) Probatur consequentia, (10) quia non datur alia distinctio actualis, (11) nisi vel realis, vel rationis, vel formalis. (12) Probatur ergo maior, (13) in qua sola est difficultas: Ⓜ(14) praedicata contradictoria non possunt competere eidem omnino rei nullam habenti in se distinctionem, vel non includenti in se aliqua, quae sunt aliquo modo distincta; Ⓜ(15) sed praedicata contradictoria competunt animalitati et rationalitati, (16) independenter ab omni operatione intellectus; // [102v]Ⓢ(17) ergo aliquo modo distinguuntur ante omnem operationem intellectus. (18) Probatur</p>	<p>(5) Скотисти доводять, по-перше: [ant]Ⓜ(6) У людині тваринність і розумність розрізняються ще до будь-якої дії інтелекту; Ⓜ(7) але, як визнають усі, не розрізняються реально; [cons]Ⓢ(8) отже, [вони розрізняються] через формальне розрізнення. (9) Доведення консеквенту: (10) Не існує ніякого актуального розрізнення, (11) окрім реального, розумового або формального. (12) Доведення більшого [засновку]: (13) У цьому є єдина складність: Ⓜ(14) конотативні предикати не можуть в усіх відношеннях сходитися в одній і тій самій речі, якщо вона не містить у собі ніякого розрізнення або не включає в себе якісь [предикати], що є на певний спiсiб розрізняваними; Ⓜ(15) але конотативні предикати відповідають тваринності й розумності, (16) незалежно від будь-якої дії інтелекту; // [102 зв.] Ⓢ(17) отже, у якийсь спiсiб вони розрізняються ще до будь-якої дії інтелекту. (18) Доведення</p>

<p>maior ex primo principio, ⁽¹⁹⁾ quia idem non potest simul esse et non esse, ⁽²⁰⁾ cuius ratio est quia esse et non esse sunt contradictoria, ⁽²¹⁾ ergo eidem omnino indistinctae rei non possunt a parte rei competere praedicata contradictoria, ⁽²²⁾ alias destrueretur primum principium. ⁽²³⁾ Probatur minor, ⁽²⁴⁾ nempe quod contradictoria competunt animalitati et rationalitati, ⁽²⁵⁾ quia animalitas hominis habet convenientiam aliquam cum animalitate bruti, ⁽²⁶⁾ et rationalitas non habet convenientiam cum illa, item animalitas est principium sensationum, ⁽²⁷⁾ et potest esse in aliquo, in quo non possit esse rationalitas, ⁽²⁸⁾ sed nihil ex his potest dici de rationalitate, ⁽²⁹⁾ ergo aliquo modo distinguuntur ante omnem operationem intellectus.</p>	<p>більшого [засновку] виходячи першого закону^{vi}: ⁽¹⁹⁾ те саме не може водночас бути і не бути, ⁽²⁰⁾ на тій підставі, що бути і не бути є контрадикторним, ⁽²¹⁾ отже, одній і тій самій цілком нерозрізнюваній речі не можуть з боку речі відповідати контрадикторні предикати, ⁽²²⁾ інакше був би спростований перший закон. ⁽²³⁾ Доводиться менший [засновок], ⁽²⁴⁾ а саме, що контрадикторні [предикати] відповідають тваринності і розумності, ⁽²⁵⁾ оскільки тваринність людини має певну сумірність з тваринністю нерозумної тварини, ⁽²⁶⁾ а розумність не має з нею сумірності, так само тваринність є принципом чуттєвості ⁽²⁷⁾ і може існувати в чомусь, де не може бути розумності, ⁽²⁸⁾ але ніщо з цього не може стверджувати про розумність, ⁽²⁹⁾ отже, певним чином [контрадикторності] розрізняються ще до будь-якої дії інтелекту.</p>
<p>⁽³⁰⁾ Probatur secundo [ant] ex suppositione, ⁽³¹⁾ quod risibilitas identificetur realiter homini, ⁽³²⁾ quod alibi patebit, ⁽³³⁾ risibilitas distinguitur ab homine ante omnem intellectus operationem non realiter; [cons] ⁽³⁴⁾ ergo formaliter. ⁽³⁵⁾ Probatur antecedens, ⁽³⁶⁾ quia risibilitas non est de essentia hominis et ⁽³⁷⁾ praesupponit ipsum hominem, ⁽³⁸⁾ a quo metaphysice pullulat, ⁽³⁹⁾ ergo distinguitur aliquo modo ab ipso a parte rei.</p>	<p>⁽³⁰⁾ Доведення друге: [ant] виходячи з припущення, ⁽³¹⁾ що здатність сміятися реально ототожнюється з людиною ⁽³²⁾ (що буде з'ясоване в іншому місці), ⁽³³⁾ здатність сміятися розрізняється від людини ще до будь-якої дії інтелекту не реально, [cons] ⁽³⁴⁾ а отже – формально. ⁽³⁵⁾ Доведення антецеденту: ⁽³⁶⁾ здатність сміятися не обумовлена сутністю людини, ⁽³⁷⁾ і передбачає саму людину, ⁽³⁸⁾ від якої метафізично походить; ⁽³⁹⁾ отже, вона розрізняється якимось чином від неї самої з боку речі.</p>
<p>⁽⁴⁰⁾ Quidam philosophi volentes haec argumenta scotistarum solve ⁽⁴¹⁾ supponunt eandem omnem rem sine illa distinctione posse respicere effectus diversos, ⁽⁴²⁾ v.g. rem illam simplicissimam metaphysice, quae dicitur homo, ⁽⁴³⁾ posse respicere actum sensationis, ⁽⁴⁴⁾ v.g. visionis aut auditionis, et actum rationis, ⁽⁴⁵⁾ v.g. intellectionem et discursum, ⁽⁴⁶⁾ et secundum quod respicit priores actus, posse vocari uno nomine, ⁽⁴⁷⁾ v.g. animalis, et definiri enim una definitione. ⁽⁴⁸⁾ Secundum vero quod respicit posteriores actus posse vocari alio nomine diverso, ⁽⁴⁹⁾ v.g. rationalis aut hominis et definiri etiam diversa definitione, ⁽⁵⁰⁾ quamvis in rei veritate sit eadem omnino res, sine ulla distinctione in se, quae explicetur et significetur utroque nomine et definitione, ⁽⁵¹⁾ quatenus tamen // [103] respicit effectus diversos, qui possunt ab illa provenire. ⁽⁵²⁾ Hoc supposito dicunt nullam esse rationem, ⁽⁵³⁾ cur ita non sit de facto in homine, ⁽⁵⁴⁾ si potest ita fieri et nulla est enim ratio, cur non possit ita fieri.</p>	<p>⁽⁴⁰⁾ Деякі філософи, прагнучи спростувати цей доказ скотистів, ⁽⁴¹⁾ виходять з того, що одна й та ж річ без цього розрізнення може мати відношення до різних дій. ⁽⁴²⁾ Наприклад, така метафізично найпростіша річ, якою вважається людина, ⁽⁴³⁾ може мати відношення до акту відчування, ⁽⁴⁴⁾ приміром, бачення і слухання, а також дії розуму, ⁽⁴⁵⁾ наприклад, мислення (intellectio) і дискурсу (discursus), ⁽⁴⁶⁾ і відповідно до того, що (secundum quod) вона має відношення до попередніх актів, може називатися однією назвою, ⁽⁴⁷⁾ наприклад, «тварини», і бути визначеною одним визначенням, ⁽⁴⁸⁾ а відповідно до того, що вона дотична (respicit) до подальших актів, може називатись іншою, відмінною, назвою, ⁽⁴⁹⁾ приміром, «розумної», або «людини», і бути визначеною за допомогою іншого визначення. ⁽⁵⁰⁾ Хоча насправді (in veritate rei) вона є цілком тією самою річчю, без жодного розрізнення в собі, яка пояснюється і позначається з допомогою обох назв і визначень, ⁽⁵¹⁾ оскільки // [103] дотична до різних дій, джерелом яких вона може бути. ⁽⁵²⁾ Виходячи з цього (supposito), вони стверджують, що немає жодної підстави, ⁽⁵³⁾ щоб так не</p>

	<p>відбувалося фактично (de facto) на прикладі людини, ⁽⁵⁴⁾якщо так може бути, і немає насправді жодної підстави, чому б так не могло бути.</p>
<p>⁽⁵⁵⁾Respodent itaque in forma ad argumentum primum distinguendo maiorem: ⁽⁵⁶⁾animalitas, secundum quid connotat, ⁽⁵⁷⁾aut secundum quid respicit sensationem, ⁽⁵⁸⁾distinguitur a rationalitate, ⁽⁵⁹⁾secundum quid respicit actus rationales – concedunt; ⁽⁶⁰⁾secundum se et absolute distinguuntur – negant maiorem. ⁽⁶¹⁾Similiter secundae probationis antecedens distinguunt sic: ⁽⁶²⁾<i>risibilitas, secundum quid connotat risum, est distincta ab homine</i>, ⁽⁶³⁾secundum quid connotat homo, actus rationalis – concedunt, ⁽⁶⁴⁾absolute et secundum se – negant antecedens. ⁽⁶⁵⁾Ad cuius probationem respondent distinguendo antecedens: <i>risibilitas, secundum quid connotat risum, praesupponit hominem</i>¹¹, ⁽⁶⁶⁾secundum quid connotat¹² actus rationales et non est de essentia ipsius – concedunt, ⁽⁶⁷⁾secundum se et absolute – negant antecedens.</p>	<p>⁽⁵⁵⁾Відповідають [на висновок скотистів], на перший доказ згідно з формою, розрізняючи більший [засновок]: ⁽⁵⁶⁾тваринність відповідно до того, що конотує, ⁽⁵⁷⁾або відповідно до того, що вона дотична до чуттєвості, ⁽⁵⁸⁾розрізняється від розумності: ⁽⁵⁹⁾відповідно до того, що вона дотична до розумових дій – погоджуються; ⁽⁶⁰⁾[що тваринність і розумність] самі по собі (secundum se) і абсолютно розрізняються – заперечують більший [засновок]. ⁽⁶¹⁾Подібно розрізняється антецедент другого доведення: ⁽⁶²⁾здатність до сміху (risibilitas), відповідно до того, що конотує (connoto) зі сміхом, є відмінною (distincta) від людини ⁽⁶³⁾відповідно до того, що людина конотує реальні дії – приймають, ⁽⁶⁴⁾абсолютно і відповідно до себе (secundum se) – заперечують антецедент (antecedens). ⁽⁶⁵⁾На його доведення відповідають, розрізняючи антецедент: здатність сміятися ⁽⁶⁶⁾відповідно до того, що конотує (connoto) сміх, передбачає (praesuppono) людину – відповідно до того, що конотує з розумовими діями, і не зумовлене її сутністю – приймають, ⁽⁶⁷⁾саме по собі і абсолютно – заперечують антецедент.</p>
<p>⁽⁶⁸⁾Contra totam hanc replicam agunt scotistae ⁽⁶⁹⁾concedendo quidem definitiones, quibus definiretur res, ⁽⁷⁰⁾ut respiceret distinctos effectus, ⁽⁷¹⁾aut ut consideraretur in ordine ad illos, ⁽⁷²⁾non necessario arguere distinctionem formalem, ⁽⁷³⁾sed negant diversas definitiones, ⁽⁷⁴⁾quibus res definiretur secundum se, ⁽⁷⁵⁾non arguere distinctionem formalem. ⁽⁷⁶⁾Dicunt autem scotistae sufficiens esse signum ad colligendum, ⁽⁷⁷⁾quod una et eadem formalitas non definiatur, quatenus respicit effectus distinctos, diversis definitionibus, ⁽⁷⁸⁾si una ex illis definitionibus, possit competere alicui, ⁽⁷⁹⁾cui altera definitio competere non possit, ⁽⁸⁰⁾v.g. quia definitio, quae datur de animali, ⁽⁸¹⁾potest competere alicui, cui definitio rationalitatis non competit; // [103v] ⁽⁸²⁾propterea bene colligi potest non esse eandem formalitatem, ⁽⁸³⁾quae utraque definitione definitur. ⁽⁸⁴⁾Dicunt ulterius,</p>	<p>⁽⁶⁸⁾Проти всієї цієї репліки виступають скотисти, ⁽⁶⁹⁾визнаючи, втім, що дефініції, через які визначається річ, ⁽⁷⁰⁾так щоб бути дотичною до різних дій ⁽⁷¹⁾або щоб розглядатися стосовно них, ⁽⁷²⁾не обов'язково вказують на формальне розрізнення, ⁽⁷³⁾але вони заперечують, що різні дефініції, ⁽⁷⁴⁾якими речі визначались би самі по собі, ⁽⁷⁵⁾не свідчать про формальне розрізнення. ⁽⁷⁶⁾Проте скотисти стверджують, що достатнім доказом для [попередньо висловленого] висновку є те, ⁽⁷⁷⁾що одна й та сама формальність не визначається через відмінні розрізнення, коли вона стосується відмінних дій, ⁽⁷⁸⁾якщо одне з цих визначень може відповідати чомусь, ⁽⁷⁹⁾чому не могло б відповідати на інше визначення. ⁽⁸⁰⁾Адже, наприклад, дефініція, що визначає тварину, ⁽⁸¹⁾може підходити чомусь, для чого не годиться визначення розумності. // [103 зв.] ⁽⁸²⁾Тому можна правильно зробити висновок, що не існує однієї і тієї ж формальності, ⁽⁸³⁾яка визначається обома визначеннями. ⁽⁸⁴⁾Кажуть</p>

¹¹ praesupponit hominem] виправлено, було est distincta ab homine

¹² zakreslene slovo homo

<p>quod si res non possent definiri absolute, ⁽⁸⁵⁾nisi tamen non respicientes aliquem effectum, ⁽⁸⁶⁾tum non definirentur propria definitione essentiali ⁽⁸⁷⁾et sic nulla esset definitio essentialis propria alicui rei, ⁽⁸⁸⁾quod esset inconveniens.</p>	<p>далі, що якби речі не можна було визначити абсолютно, ⁽⁸⁵⁾навіть якщо вони мають відношення до якоїсь дії, ⁽⁸⁶⁾то вони не визначались би власною суттєвою дефініцією, ⁽⁸⁷⁾тоді б не існувало власного суттєвого визначення для кожної речі, ⁽⁸⁸⁾що було б неприйнятним.</p>
<p>⁽¹⁾Caput 6. In quo probatur distinctio virtualis</p>	<p>⁽¹⁾Розділ 6. У якому доводиться віртуальне розрізнення</p>
<p>⁽²⁾Dictum est, quod virtualis distinctio sit eminentia rei, ⁽³⁾quae unica existens plures perfectiones continet in aliquo esse, ⁽⁴⁾nunc eam distinctionem dari.</p>	<p>⁽²⁾Сказано, що віртуальне розрізнення є довершеною властивістю (eminentia) речі, ⁽³⁾яка існуючи як єдина у своєму роді вміщує багато досконалостей (perfectio) в певному бутті, ⁽⁴⁾таким чином таке розрізнення існує.</p>
<p>⁽⁵⁾Probatur primo, quia res aliqua, quanto est superior et eminentior, tanto plures perfectiones unit, quam inferior. ⁽⁶⁾Unde in uno ente simpliciter inveniuntur rationes seu perfectiones, ⁽⁷⁾quae inferioribus entis diversa entia constituerent, ⁽⁸⁾et inde intellectus uno conceptu attingendo unam ⁽⁹⁾et alio aliam rationem distinguit illas et dividit.</p>	<p>⁽⁵⁾Доведення перше: Якесь річ, що вищою (superior) і довершеношою (eminentior) вона є, то більше об'єднує досконалостей, порівнюючи з нижчою. ⁽⁶⁾Через це в одному простому сущому відкриваються смисли (ratio) або досконалості (perfectio), ⁽⁷⁾які у нижчих сущих конституювали різні суцці, ⁽⁸⁾тому коли інтелект в одному концепті торкається одного, ⁽⁹⁾а в іншому – іншого смислу, він розрізняє їх і поділяє.</p>
<p>⁽¹⁰⁾Probatur secundo: Voluntas hominis ex natura sua praesupponit intellectum, siquidem in homine nihil sit prius libere volitum, nisi prius cognitum; ⁽¹¹⁾ac proinde voluntas pendet ab intellectu; ⁽¹²⁾ergo voluntas et intellectus a parte rei virtualiter differunt, ⁽¹³⁾cum idem ut idem non possit se ipso esse prius et a se ipso pendere.</p>	<p>⁽¹⁰⁾Доведення друге: Людська воля за своєю природою попередньо спирається на інтелект, тому в людині тільки те є вільно побажаним, що попередньо було пізнане; ⁽¹¹⁾таким чином, воля залежить від інтелекту; ⁽¹²⁾отже, воля і інтелект з боку речі (a parte rei) віртуально розрізняються, ⁽¹³⁾адже однакове як однакове не може бути ранішим від себе самого і від себе самого залежати.</p>
<p>⁽¹⁴⁾Probatur tertio: [ant] Homo, ut est aptus concipi distincte per modum animalis, ⁽¹⁵⁾non est formaliter aptus concipi per modum viventis; [cons] ⁽¹⁶⁾ergo in homine ratio viventis et ratio animalis distinguuntur virtualiter. ⁽¹⁷⁾Probatur consequentia axiomate: // [104] <i>idem nam ut idem semper aptum est obiecti intellectui idem</i>, ⁽¹⁸⁾nam si idem ut idem posset obiecti diversis specie actibus intellectus, ⁽¹⁹⁾hi actus essent eiusdem speciei quandoquidem actus specificantur ab obiectis¹³.</p>	<p>⁽¹⁴⁾Доведення третє: [ant] Людина, оскільки її можна окремо сприймати як тварину, не підходить для того, ⁽¹⁵⁾щоб бути формально сприйнятою на спосіб живої істоти; [cons] ⁽¹⁶⁾отже, в людині начало (ratio) живої істоти і начало тварини розрізняються віртуально. ⁽¹⁷⁾Доведення консеквенту через аксіому: // [104] «однакове як однакове завжди здатне поставати перед інтелектом однаковим», ⁽¹⁸⁾адже якби однакове як однакове могло ставати об'єктом за допомогою різних за видом актів інтелекту, ⁽¹⁹⁾тоді б ці акти були одного й того самого виду, оскільки вони визначаються об'єктами.</p>
<p>⁽²⁰⁾Probatur quarto argumento theologico: [ant] ⁽²¹⁾Datur distinctio etiam in Divinis; [cons] ⁽²²⁾ergo simpliciter virtualis distinctio verificatur. ⁽²³⁾Probatur antecedens: Essentia Divina est</p>	<p>⁽²⁰⁾Доведення четверте через теологічний доказ: [ant] ⁽²¹⁾Існує також [це] розрізнення у Святій Трійці, [cons] ⁽²²⁾отже, безумовно підтверджується віртуальне розрізнення. ⁽²³⁾Доведення антецеденту: Божественна</p>

¹³ obiectis] нечітко

<p>communicabilis; ⁽²⁴⁾Paternitas vero Divina secundum se non est communicabilis¹⁴; ⁽²⁵⁾egro est aliqua distinctio virtualis a parte rei inter essentiam Divinam et Paternitatem. ⁽²⁶⁾Probatur consequentia, quia si nulla prorsus sit distinctio virtualis inter ipsa, ⁽²⁷⁾impossibile est, quin quicquid actu convenit uni a parte rei formaliter conveniat alteri; ⁽²⁸⁾est nam inimaginabile, si nulla esset distinctio a parte rei inter Paternitatem et essentiam, ⁽²⁹⁾et essentia esset a parte rei formaliter Paternitas et e converso, ⁽³⁰⁾quin quicquid praedicetur de essentia praedicaretur de paternitate et e converso, ⁽³¹⁾ergo cum communicari et identificari Filio praedicetur de essentia, ⁽³²⁾etiam idem deberet praedicari de Paternitate ⁽³³⁾et sic Pater non distingueretur realiter a Filio, ⁽³⁴⁾quod esset contra fidem.</p>	<p>сутність може передаватися (communicabilis), ⁽²⁴⁾а Божественна Отцевість сама по собі (secundum se) не може передаватися, ⁽²⁵⁾отже, з боку речі існує віртуальне розрізнення між Божественною сутністю і Отцевістю. ⁽²⁶⁾Доведення консеквенту: Якщо між ними немає зовсім ніякого віртуального розрізнення, ⁽²⁷⁾то неможливо, щоб будь-що, що актуально відповідає одному, з боку речі формально не відповідало іншому; ⁽²⁸⁾бо неможливо уявити, щоб, якби не було ніякого розрізнення з боку речі між Отцевістю і сутністю [Бога], ⁽³⁰⁾і сутність була б формально з боку речі Отцевістю і навпаки, – ⁽³¹⁾будь-що, що предикувалося б до сутності, не предикувалося б також і до Отцевості, і навпаки. ⁽³²⁾Отже, оскільки «бути передаваним» і «ідентифікуватися з Сином» предикуються до сутності, ⁽³³⁾то це саме також мало б предикуватися до Отцевості, ⁽³⁴⁾таким чином Отець не відрізнявся би реально від Сина, ⁽³⁵⁾що було б проти віри.</p>
<p>⁽¹⁾Caput 7. In quo concluditur distinctio virtualis et scotistica</p>	<p>⁽¹⁾Розділ 7. У якому робиться висновок щодо віртуального і скотистичного розрізнення</p>
<p>⁽²⁾Ex probationibus utriusque distinctionis prospicue patet virtualem et scoticam iisdem inniti fundamentis, ⁽³⁾proinde videntur in rei veritate secum coincidere et solis verbis discrepare; // [104v] ⁽⁴⁾nobis vero cum expediatur non de verbis contendere, sed rem intendere.</p>	<p>⁽²⁾З доведення обох розрізень стає зрозуміло, що віртуальне і скотистичне [розрізнення] ґрунтуються не однакових засадах (fundamenta); ⁽³⁾тому очевидно, що насправді в реальності вони між собою збігаються, а лишень у словах розрізняються; // [104 зв.] ⁽⁴⁾однак для нас корисно не про слова сперечатися, але суть зрозуміти.</p>
<p>⁽⁵⁾Icirco concludimus has distinctiones a se non differri.</p>	<p>⁽⁵⁾З огляду на це, робимо висновок, що ці розрізнення між собою не відрізняються.</p>
<p>⁽⁶⁾Conclusio probatur primo, ⁽⁷⁾nam quando dicis, quod v.g. animalitas et rationalitas distinguuntur virtualiter, ⁽⁸⁾vel dicis, quod animalitas non sit [realiter]¹⁵ rationalitas, ⁽⁹⁾vel dicis, quod animalitas sit formaliter rationalitas a parte rei, ⁽¹⁰⁾si primum dicis, asseris esse distinctionem ex natura rei formalem, ⁽¹¹⁾quia quando dicis, quod distinguantur formaliter, ⁽¹²⁾nihil aliud intendis, quam quod a parte rei animalitas non sit rationalitas, nec e contra; ⁽¹³⁾ergo si per distinctionem virtualem hoc ipsum intelligitur, ⁽¹⁴⁾qui hanc concedit, ⁽¹⁵⁾debet concedere et illam. ⁽¹⁶⁾Si secundum dicas, ⁽¹⁷⁾hoc obstat, ⁽¹⁸⁾quod impossibile sit, ⁽¹⁹⁾ut eidem omnino rei sine ulla distinctione independenter ab intellectu praedicata contradictoria convenient;</p>	<p>⁽⁶⁾Перше доведення висновку: ⁽⁷⁾Коли кажеш, що, наприклад, тваринність і розумність розрізняються віртуально, ⁽⁸⁾або коли кажеш, що тваринність не є [реально] розумністю, ⁽⁹⁾або кажеш, що тваринність є формально розумністю з боку речі (a parte rei), – ⁽¹⁰⁾[то], якщо стверджуєш перше, то визнаєш формальне розрізнення з природи речі, ⁽¹¹⁾тому що, коли кажеш, що вони розрізняються формально, ⁽¹²⁾ніщо інше не маєш на увазі, як те, що з боку речі тваринність не є розумністю, а не навпаки. ⁽¹³⁾Отже, якщо під віртуальним розрізненням розуміємо те саме, ⁽¹⁴⁾той, хто визнає це [віртуальне розрізнення], ⁽¹⁵⁾повинен погодитися і з іншим [з формальним розрізненням]. ⁽¹⁶⁾Якщо стверджуєш друге, ⁽¹⁷⁾то будеш заперечувати те, ⁽¹⁸⁾що неможливо, ⁽¹⁹⁾щоб в одній і тій самій речі загалом без будь-якого</p>

¹⁴ NB на полі

¹⁵ realiter] у рукописі formaliter

<p>⁽²⁰⁾ iam vero cum de facto conveniunt, ⁽²¹⁾ clarum est ea aliquo modo distingui sive virtualiter sive formaliter.</p>	<p>розрізнення незалежно від інтелекту збіглися контрарадикторні предикати, ⁽²⁰⁾ одначе вже, коли вони де факто збігаються, ⁽²¹⁾ ясно, що вони в якийсь спосіб розрізняються або віртуально або формально.</p>
<p>⁽²²⁾ Confirmatur, quia vel distinctio virtualis est independenter ab intellectu vel non est. ⁽²³⁾ Si primum, ergo habetur aliqua distinctio a parte rei inter animalitatem et rationalitatem, ⁽²⁴⁾ quocunque nomine vocetur. ⁽²⁵⁾ Si secundum, ergo dictum male est, ⁽²⁶⁾ quod illa sit a parte rei fundamentum distinctionis rationis ratiocinatae.</p>	<p>⁽²²⁾ Підтвердження: Віртуальне розрізнення існує або незалежно від інтелекту, або [взагалі] не існує. ⁽²³⁾ Якщо перше, [то,] отже, має місце якийсь розрізнення з боку речі між тваринністю і розумністю, ⁽²⁴⁾ як би воно не називалося. ⁽²⁵⁾ Якщо друге, то сказано хибно, ⁽²⁶⁾ що воно є з боку речі засадою для розрізнення мисленого розуму.</p>
<p>⁽²⁷⁾ Probatur secundo: [ant] Non magis una illarum distinctionum repugnat simplicitati et unitati entis, quam altera, [cons] ⁽²⁸⁾ ergo sunt quod idem. // [105] ⁽²⁹⁾ Probatur antecedens, quia aequae manet ens idem realiter admissa utraque distinctione, ⁽³⁰⁾ et licet sit quaedam disconvenientia in terminis, ⁽³¹⁾ quod scotistica videatur plus dicere, ⁽³²⁾ cum vocatur formalis actualis, ⁽³³⁾ virtualis vero minus, ⁽³⁴⁾ cum vocatur potentialis fundamentalis. ⁽³⁵⁾ Tamen et in vocibus erit convenientia, ⁽³⁶⁾ si sano modo intelligantur, ⁽³⁷⁾ nam cum prima dicitur actualis formalis, ⁽³⁸⁾ intelligitur, quod actu sint illae formalitates in re identificatae illi, ⁽³⁹⁾ quod ipsum non negat et virtualis, ⁽⁴⁰⁾ cum admittit in re contineri perfectiones plures, ⁽⁴¹⁾ potentialis autem et fundamentalis ex eo dicitur, ⁽⁴²⁾ quod perfectiones illae possint concipi ut divisae et ut distinctae.</p>	<p>⁽²⁷⁾ Доведення друге: [ant] Одне з тих розрізень суперечить простоті і єдності сущого не більше, ніж інше; [cons] ⁽²⁸⁾ отже, вони є чимось тотожним. // [105] ⁽²⁹⁾ Доведення антецеденту: Сущє залишається реально одним і тим самим, якщо припустити обидва розрізнення, ⁽³⁰⁾ хоча існує деяка невідповідність у термінах, тому що, ⁽³¹⁾ як видається, скотистичне [розрізнення] поймає [щось] більше, ⁽³²⁾ оскільки називається формальним актуальним, ⁽³³⁾ а віртуальне – менше, ⁽³⁴⁾ оскільки називається потенційним засадничим. ⁽³⁵⁾ Однак і у словах має бути відповідність, ⁽³⁶⁾ якщо правильно зрозуміти. ⁽³⁷⁾ Адже коли перше називається актуальним формальним, ⁽³⁸⁾ мається на увазі, що ті формальності актуально наявні в речі (in re) та ідентифіковані з нею; ⁽³⁹⁾ це саме не заперечує і віртуальне, ⁽⁴⁰⁾ бо припускає, що в них містяться численні досконалості (perfectiones), ⁽⁴¹⁾ а потенційним і засадничим вважається через те, ⁽⁴²⁾ що ці досконалості можуть сприйматися як розділені (divisus) і розрізнені (distinctus).</p>
<p>⁽⁴³⁾ Probatur tertio, ⁽⁴⁴⁾ quia eadem argumenta adversariorum, ⁽⁴⁵⁾ quae pugnant contra formalem, ⁽⁴⁶⁾ pugnant enim contra virtualem, ⁽⁴⁷⁾ et quae solvuntur per formalem, ⁽⁴⁸⁾ solvuntur etiam per virtualem, ⁽⁴⁹⁾ ut mox patebit; ⁽⁵⁰⁾ ergo signum est has distinctiones esse a parte rei idem.</p>	<p>⁽⁴³⁾ Доведення третє: ⁽⁴⁴⁾ Ті самі аргументи супротивників, ⁽⁴⁵⁾ які заперечують формальне розрізнення, ⁽⁴⁶⁾ заперечують також і віртуальне, ⁽⁴⁷⁾ а які розв'язуються за допомогою формального, ⁽⁴⁸⁾ розв'язуються також і через віртуальне, ⁽⁴⁹⁾ що скоро стане очевидним; ⁽⁵⁰⁾ отже, це доказ того, що ці розрізнення є з боку речі тим самим.</p>

ПРИМІТКИ

ⁱ Напис на полі: «Реальним є розрізнення між ними».

ⁱⁱ Напис на полі: «Не між двома сутностями, а між двома цілковитими сущими».

ⁱⁱⁱ Напис на полі: «Однак формальне розрізнення виявляється між двома сутностями, що містяться в одному сущому».

^{iv} Напис на полі: «Предикати віртуального розрізнення, що містяться в одному суб'єкті, позбавляться контрардикції».

^v «Discursus», тобто вміння говорити, є ознакою розумності. Тобто коли постає питання, на підставі чого вважається, що людина має розум, а тварина його не має,

то схоластичні філософи би відповіли, що на підставі дискурсу. Людина користується мовою, а тварина – ні.
^{vi} Закону контрадикції.